

GERONTOLOŠKO IZRAZJE

DOM ZA STARE LJUDI

angleško: *care home, elderly home, home for the elderly, residential care home, nursing home*

nemško: *Altersheim, Pflegeheim*

italijansko: *casa di riposo (za vsaj delno pokretne), residenza sanitaria assistenziale (negovalni dom za ljudi z veliko oskrbe in zdravstvene nege)*

francosko: *la maison de retraite*

Dom za stare ljudi je ustanova za nastanitev, socialno oskrbo in zdravstveno nego starejših ljudi, ki se za to odločijo zaradi starostne onemoglosti, bolezni ali drugega razloga. Poleg strokovnega izraza dom za stare ljudi je v uporabi tudi pojem *institucionalna oskrba starostnikov* in nazivi posameznih tovrstnih ustanov, npr. dom upokojencev, dom starejših občanov, dom počitka ipd.

Slovenija ima nacionalno javno mrežo domov za stare ljudi, katere nosilec je ministrski resor za socialno varstvo. Njena osnova je bilo nad 60 velikih domov, vsak s kapaciteto okrog 250 postelj, po tedanjih občinah. Zgrajeni so bili v skladu s tedanjim strokovnim konceptom med leti 1970 in 1990, ko je bila slovenska gerontologija pod vodstvom dr. Bojana Accetta na višku. Koncept teh domov je bila javna ustanova po vzoru bolnišnice in hotela, z dovolj strokovno usposobljenega kadra za zdravstveno nego in socialno oskrbo. Okrog leta 1985 je bila Slovenija po kakovosti in količini kapacitet institucionalne oskrbe starih ljudi v domovih med vodilnimi na svetu.

V tranziciji po letu 1990 so domovi za stare ostali v državni upravi, da bi bolje zagotavljali enake možnosti ljudem v revnih in bogatih občinah. Naravno pristojnost in interes za oskrbo

onemoglih starih ljudi pa ima krajevna skupnost, enako kot za otroško varstvo in vzgojo v vrtcih ter za krajevno osnovo šolo. Zato ni čudno, da je v zadnjem desetletju toliko županov novih manjših občin svojim občanom obljubilo krajevni dom za stare ljudi. Usodna slabost slovenske mreže domov za stare ljudi po letu 1990 je ta, da lastniki niso sledili strokovnemu razvoju na tem področju.

Evropski razvoj domov za stare ljudi je po letu 1990 trojen.

1. Oskrba na domu je prevladala nad institucionalnim varstvom. Sedaj je v Evropi trikrat več starih ljudi oskrbovanih na svojem domu, kakor je nastanjenih v domovih za stare ljudi. Pri nas pa je trikrat več nastanjenih v domovih (dobrih 18.000), kakor jih je v okviru javne mreže oskrbovanih na domu (dobrih 6.000).
2. Domovi za stare ljudi so po letu 1990 po arhitekturi in oskrbovalnem konceptu naredili največji razvojni skok v dosednji tisočletni zgodovini institucionalne oskrbe onemoglih ljudi in prešli v t.i. koncept *gospodinjskih skupin* ali *četrtro generacijo gradnje domov za stare ljudi*.
3. Če se mora človek zaradi onemoglosti nastaniti v ustanovi, naj bo ustanova v središču njegovega kraja, kjer bistveno lažje ohranja živ stik z okoljem. V ustanovi mora imeti osnovne pogoje za ohranitev svojega dostojanstva in načina svojega dotedanega življenja. Poleg oskrbe, nege, varnosti in spoštovanja je to lastna sobica s sanitarijami kot intimen osebni prostor. Način oskrbe pa mora biti čim bolj prilagojen njegovi osebni zgodovini.

Ta razvoj je zelo dvignil kakovost življenja v starostni onemoglosti za stare ljudi same, za

njihove svojce in oskrbovalce, cene pa v primerjavi s klasičnimi domovi, kakršne poznamo pri nas, ni zvišal, ker je nastal prihranek zaradi učinkovite sodobne organizacije dela v domu (npr. za četrtno manj jalove hoje osebja po dolgih hodnikih) in upravljanja (npr. povezava enot s skupno več tisoč posteljami, četrtno manj upravnih služb).

Skrivnost dviganja kakovosti oskrbe v domovih za stare ljudi je stalno usposabljanje celotnega osebja – gre bolj za *učecho se ustanovo* kakor za težnjo po zaposlenosti čim več visoko izobraženih strokovnjakov v domu.

Kakovost doma za stare ljudi je odvisna od petih vidikov:

1. organizacijskih zmožnosti vodstva,
2. kakovosti dela in etičnosti vseh zaposlenih,
3. koliko so stanovalci osebno pripravljene na sprejemanje starostnega pešanja in pomoči,
4. sodelovanja med domom, svojci in prostovoljci,
5. vpetosti doma v življenje krajevne skupnosti.

Kakovost doma za stare ljudi, še posebej zadnja dva od naštetih petih vidikov, je najlažje doseči, če je krajevni dom za stare ljudi eden od ducata programov *krajevnega medgeneracijskega središča*. To povezuje vse glavne programe za *oskrbo onemoglih*, za *aktivno in zdravo staranje* celotne tretje generacije ter za *vzgojo in krepitev medgeneracijske solidarnosti* vsega krajevnega prebivalstva. Organizacijska ekonomičnost narekuje, da so s polno domsko oskrbo zračeni vsaj naslednji programi oskrbe onemoglih: *dnevno varstvo*, *nočno varstvo*, *začasna oskrba za oddih družinskih oskrbovalcev*, pa tudi *oskrba in nega na domu*, *servisni razvoj hrane na domu* in *usposabljanje družine za oskrbovanje onemoglega svojca*.

Po letu 2000 je pristojni vladni resor uvedel možnost vstopanja zasebnikov s koncesijo v javno mrežo domov za stare ljudi, kar je prineslo precej novih kapacitet. Domove gradita dve zelo različni vrsti investitorjev: neprofitne socialne organizacije in subjekti gospodarskega kapitala,

kar je protislovno z naravo te dejavnosti. Konceptualno in strokovno razvoj domov za stare ljudi do zdaj ni napredoval, o čemer v tej številki revije govori članek Franca Imperla – enega od največjih strokovnjakov na tem področju pri nas.

Domovi za stare ljudi so povezani v Skupnost socialnih zavodov Slovenije, ki zastopa njihove interese. Slovenija še ni sprejela sodobnega nacionalnega sistema o dolgotrajni oskrbi in njenem financiranju (v tem zaostaja že skoraj dve desetletji za evropskimi državami), zato domovi težko gospodarijo, ljudje pa v času gospodarske krize čedalje težje plačujejo oskrbnino. Normativi za delo v domovih so bili zasnovani za dve tretjini gibljivih stanovalcev, danes je v njih dve tretjini nepokretnih, ki potrebujejo polno oskrbo in nego. Naši domovi za stare ljudi torej postajajo *negovalni domovi*. Zaradi naglega uveljavljanja starim ljudem bolj prijaznega programa oskrbe na domu, je povsod po Evropi v domovih za stare ljudi čedalje več zelo onemoglih. Za domsko nego najbolj opešanih in bolnih starih ljudi v zadnjem obdobju življenja se razvija nov koncept, imenovan *negovalna oaza*.

Navedene težave v Sloveniji in razvojni dosežki pri institucionalni in drugi oskrbi onemoglih starih ljudi po svetu govorijo za nujnost korenitega razvojnega koraka na tem področju v naslednjih letih.

J. Ramovš

DOM ČETRTE GENERACIJE

nemško: *die 4. Generation des Pflegeheimbaus*

Dom četrte generacije je ime za arhitekturni koncept gradnje domov za stare ljudi, ki se je razvil zlasti po letu 1990. Z njim je arhitekturna stroka prispevala odločilen razvojni premik v gradnji ustanov za dolgotrajno oskrbo onemoglih ljudi. Novost je bila koncept gradnje po zgledu načina življenja v domači stanovanjski hiši. V